

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

РИБАЧОК СЕРГІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

УДК 342.9(477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДГОТОВКИ
ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Кропивницький – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
відмінник освіти України
Боровик Андрій Володимирович,
Науково-дослідний інститут публічного права,
віцепрезидент з наукової роботи

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, заслужений
працівник освіти України,
Шаповал Роман Володимирович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративної діяльності;

доктор філософії в галузі права, доцент,
Дерев'янка Наталія Зеновіївна,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука,
декан юридичного факультету

Захист відбудеться 05 лютого 2026 р. об 11:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 23.053.05 Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

Автореферат розісланий 28 листопада 2025 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Олена СОКУРЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. У будь-якій сучасній демократичній державі вибори є одним з найважливіших інститутів демократії, через який народ реалізує своє конституційне право бути джерелом влади. Саме вибори забезпечують участь громадян у формуванні вищих органів державної влади та місцевого самоврядування, створюють можливість впливати на політичний курс держави, визначати її розвиток. Завдяки виборам суспільство отримує механізм оновлення влади, що сприяє її легітимності, відповідальності перед громадянами та дотриманню принципів народовладдя. Таким чином, важливим завданням законодавця є створення ефективної системи підготовки та проведення виборів, здатної забезпечити прозорість виборчого процесу, рівність можливостей для всіх кандидатів, неупередженість виборчих комісій, чесний підрахунок голосів і безпеку виборців. Лише за таких умов вибори можуть бути справді демократичними й відображати реальну волю громадян.

На сьогодні, з огляду на правовий режим воєнного стану та положення Конституції й інших законодавчих актів України, проведення виборів є неможливим, однак у повоєнний період воно набуде особливої актуальності, адже після війни вибори стануть не лише процедурою формування влади, а й своєрідним символом відновлення державності, єдності та віри в майбутнє. Вони будуть покликані засвідчити повернення до повноцінного демократичного життя, сформувані в громадян відчуття, що країна відновлює контроль над усіма своїми територіями та знову визначає власне майбутнє через волевиявлення народу. Саме тому в реаліях сьогодення українському законодавцю слід забезпечити ефективний адміністративно-правовий механізм підготовки та проведення виборів в Україні.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окремі проблемні питання, пов'язані з підготовкою та проведенням виборів в Україні, у своїх наукових працях розглядали: М. А. Афанасьєва, М. В. Афанасьєва, С. М. Бескишкий, І. В. Глиняний, О. М. Діденко, К. О. Ємельяненко, М. С. Ільницький, С. В. Ківалов, М. В. Ковалів, О. Б. Ковальчук, Л. М. Козодой, Д. О. Колодін, В. О. Корнієнко, О. В. Кубарева, С. Я. Лихова, Н. В. Марчук, Б. С. Мохончук, Ю. О. Ніколенко, І. М. Поспелова, Б. О. Прудкий, І. О. Розум, І. І. Співаков, В. В. Тароєва, Ю. В. Чемсак, Р. В. Чупрін, П. О. Шорський та багато інших. Варто зазначити, що переважна більшість робіт були написані ще до повномасштабного вторгнення, а на сьогодні в науковій літературі питання адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні фактично залишилось поза увагою українських науковців.

Отже, наявність проблем правового й організаційного характеру у сфері підготовки та проведення виборів, а також відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених вказаній проблематиці, обумовлюють актуальність і своєчасність дисертаційного дослідження, присвяченого з'ясуванню сутності адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225/2021; Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженої постановою Кабінету

Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695; Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 року № 1351-р; Стратегічного плану Центральної виборчої комісії на 2020–2025 роки, затвердженого постановою Центральної виборчої комісії від 11 червня 2020 року № 102. Крім того, робота узгоджується з положеннями Стратегії розвитку Науково-дослідного інституту публічного права на 2023–2027 роки, затвердженої рішенням вченої ради НДІПП від 5 квітня 2023 року № 4; Планом науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні, на основі чого надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного механізму й норм чинного законодавства в цій сфері.

Досягнення поставленої мети зумовлює потребу у виконанні таких *завдань*:

- визначити поняття та розкрити сутність адміністративно-правового механізму підготовки і проведення виборів в Україні;
- з'ясувати мету, завдання й принципи підготовки та проведення виборів в Україні;
- схарактеризувати нормативно-правові засади підготовки та проведення виборів, встановити місце серед них адміністративного законодавства;
- встановити особливості публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів як об'єкт адміністративно-правового дослідження;
- проаналізувати систему територіальної організації виборів в Україні;
- розкрити специфіку адміністративно-правового статусу Центральної виборчої комісії України;
- з'ясувати особливості організації діяльності виборчих комісій різних рівнів (окружних, територіальних, дільничних);
- окреслити правові гарантії діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні;
- запропонувати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму підготовки та проведення виборів в Україні.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникають у процесі підготовки та проведення виборів в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм підготовки та проведення виборів в Україні.

Методи дисертаційного дослідження. Науково-методологічну основу дисертації становлять загальноправові та спеціальні методи наукового пізнання. Так, використання *логіко-семантичного* й *аналітичного* методів дало змогу визначити поняття та розкрити сутність адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні (підрозділ 1.1). *Структурно-логічний* і *системно-функціональний* методи надали можливість: з'ясувати мету, завдання та принципи підготовки й проведення виборів в Україні (підрозділ 1.2); розкрити

систему територіальної організації виборів в Україні (підрозділ 2.1); окреслити правові гарантії діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні (підрозділ 3.1). Для того, щоб схарактеризувати нормативно-правові засади підготовки та проведення виборів, встановити місце з-поміж них адміністративного законодавства (підрозділ 1.3), а також виокремити особливості адміністративно-правового статусу Центральної виборчої комісії України (підрозділ 2.2), застосовано метод *документального аналізу*. З метою узагальнення особливостей публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів як об'єкта адміністративно-правового дослідження (підрозділ 1.4), визначення специфіки організації діяльності виборчих комісій різних рівнів (окружних, територіальних, дільничних) (підрозділ 2.3) використано *формально-юридичний* і *діалектичний* методи. Методи *моделювання* та *прогнозування* уможливили опрацювання напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання механізму підготовки та проведення виборів в Україні (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять праці вчених з різних галузевих дисциплін, оскільки виборчий процес має комплексний характер і поєднує елементи адміністративного, конституційного, фінансового, інформаційного та інших галузей права. Крім того, було використано напрацювання фахівців з теорії держави та права, теорії управління, філософії, соціології, психології тощо.

Нормативно-правову основу дисертаційної роботи становлять Конституція України, ратифіковані у встановленому законом порядку міжнародні договори й угоди, а також низка законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади підготовки та проведення виборів в Україні.

Інформаційною та емпіричною базою дисертаційної роботи слугували статистичні дані, науково-періодичні видання, наукова публіцистика тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є першою спробою після початку повномасштабного вторгнення з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні, на основі чого надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного механізму.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків. Зокрема, у роботі:

вперше:

– доведено, що повноваження Центральної виборчої комісії найбільш доцільно поділити на такі групи: 1) нормотворчі та правозастосовні; 2) консультативно-методичні; 3) контрольні; 4) інформаційні; 5) інноваційно-технологічні; 6) організаційні; 7) фінансово-економічні;

– сформульовано ключову мету діяльності Центральної виборчої комісії України, яка полягає в забезпеченні реалізації і захисту виборчих прав громадян шляхом організації та проведення чесних, відкритих і демократичних виборів та референдумів, результати яких відображають реальне волевиявлення українського народу;

– виокремлено ключові чинники, що розкривають сутність адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні, а саме: 1) регулюється переважно нормами адміністративного права, які визначають

порядок, форми й методи організації виборчого процесу; 2) охоплює систему спеціально уповноважених суб'єктів, зокрема виборчих комісій різних рівнів, органів державної влади, місцевого самоврядування, а також інших учасників, що реалізують діяльність у цьому напрямі; 3) є важливою гарантією реалізації суб'єктивних виборчих прав громадян України, забезпечуючи рівність, відкритість і прозорість виборчого процесу; 4) передбачає ефективне залучення кадрових, фінансово-економічних, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів; 5) має комплексний, багатоелементний характер, який охоплює послідовну сукупність нормативно закріплених дій, що логічно взаємопов'язані між собою; 6) покликаний забезпечити реалізацію основоположних принципів демократії, верховенства права та інших загальнолюдських і європейських цінностей, що формують нормативно-ціннісну основу європейської інтеграції України;

– здійснено класифікацію завдань підготовки та проведення виборів в Україні, які запропоновано поділити на такі групи: 1) легалізуючі; 2) суспільно-стабілізуючі; 3) територіально-організаційні; 4) практично-правові; 5) фінансово-оптимізуючі; 6) векторно-оцінюючі;

удосконалено:

– теоретичний підхід щодо визначення специфічних особливостей системи територіальної організації виборів в Україні, до яких зараховано такі: *по-перше*, слугує важливим і невід'ємним елементом виборчого права, встановлюючи просторові межі реалізації виборчих прав громадян, тобто вона визначає, де і як саме відбувається голосування та підрахунок голосів; *по-друге*, має переважно адміністративно-правовий характер, оскільки передбачає діяльність спеціально уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування, які відповідальні за формування виборчих округів і дільниць; *по-третє*, є динамічною складовою виборчого процесу, адже може змінюватися залежно від адміністративно-територіального устрою держави, кількості виборців або типу виборів (загальнодержавні, місцеві); *по-четверте*, з правової точки зору ця система забезпечує принцип рівності виборчого права, тобто передбачає створення виборчих округів з приблизно однаковою кількістю виборців, щоб кожен голос мав однакову вагу; *по-п'яте*, є гарантією прозорості та підзвітності виборчого процесу, адже чітко визначені територіальні межі полегшують контроль за діяльністю виборчих комісій, а також підрахунком голосів; *по-шосте*, відповідна система має єдиний визначений центр координації – Центральну виборчу комісію;

– систематизацію завдань діяльності Центральної виборчої комісії України, до яких зараховано: забезпечення однакового застосування виборчого законодавства на всій території України; організація заходів щодо підготовки та проведення виборів і всеукраїнських референдумів; здійснення контролю за дотриманням виборчих процедур і стандартів; реєстрація кандидатів, партій та офіційних спостерігачів; інформування громадськості про перебіг виборчого процесу та його результати; забезпечення рівних умов для всіх суб'єктів виборчого процесу; підвищення правової культури виборців і вдосконалення виборчої практики;

– науковий підхід щодо узагальнення особливостей правових гарантій діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні, а саме: по-перше, мають комплексний характер, адже закріплені в нормах Конституції України, а також адміністративного, кримінального права тощо; по-друге, мають стабільний

характер, а отже, забезпечують сталість і передбачуваність виборчого процесу та суспільних відносин у цій сфері; по-третє, їх дотримання є обов'язковим для всіх учасників правовідносин, а відхилення тягне за собою настання юридичної відповідальності; по-четверте, мають захисний характер, оскільки спрямовані на запобігання порушенню прав учасників виборів і втручанням в їхню діяльність; по-п'яте, мають чітко визначений процесуальний характер; по-шосте, узгоджуються з принципами, закріпленими в міжнародних актах щодо демократичних виборів; по-сьоме, забезпечують рівні правові умови для всіх учасників виборчого процесу;

дістало подальшого розвитку:

– узагальнення проблем, пов'язаних з підготовкою та проведенням виборів в Україні, а саме: 1) нестабільність виборчого законодавства, адже, попри відносно новизну, до Виборчого кодексу України було внесено низку змін і доповнень; 2) складність і заплутаність виборчої системи для пересічних громадян, а також безпосередньо суб'єктів виборчого процесу; 3) надмірна залежність кандидатів від партійного керівництва; 4) фактична відсутність рівних умов для кандидатів і партій; 5) низький рівень контролю за виборчими комісіями; 6) неефективні механізми вирішення виборчих спорів; 7) недостатня цифровізація виборчого процесу;

– теза стосовно того, що дільничні виборчі комісії відрізняються від окружних і територіальних передусім рівнем, масштабом і змістом своїх повноважень у виборчому процесі, адже вони є найнижчою ланкою системи виборчих органів і безпосередньо організовують голосування на виборчих дільницях, тоді як окружні й територіальні комісії виконують координаційні, контрольні та узагальнюючі функції на вищих рівнях;

– твердження про те, що в системі нормативно-правових засад підготовки та проведення виборів ключове місце належить нормам адміністративного права, адже саме вони визначають: організаційні аспекти цього процесу; повноваження органів управління у вказаній сфері, передусім Центральної виборчої комісії; умови й обмеження щодо участі у виборчому процесі, які мають імперативний характер; заходи з охорони та захисту виборчих прав громадян;

– наукова думка про те, що загальним об'єктом публічно-правових відносин стосовно підготовки та проведення виборів є нематеріальне благо щодо вияву свободи волі громадян шляхом активної чи пасивної участі в політичному житті держави, а додатковими об'єктами – право на визнання учасника виборчого процесу, право на доступ до засобу здійснення волевиявлення, право на таємне голосування тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції використовуються і можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для проведення подальших наукових досліджень, присвячених різним теоретичним і практичним проблемним аспектам функціонування адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні;

– *правотворчій діяльності* – у межах удосконалення чинних та розроблення нових законодавчих і підзаконних актів, які регулюють адміністративно-правовий механізм підготовки та проведення виборів;

– *правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення практичної діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні;

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних і лекційних матеріалів, а також підручників і посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Виборче право», «Конституційне право», «Державне управління» тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблематики та відповідні висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (Київ, 14–15 листоп. 2021 р.); «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.); «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (Київ, 04–05 черв. 2024 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, а також трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок. Список використаних джерел містить 153 найменувань на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, її зв'язок з науковими програмами, темами, планами, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, його мету й задачі, розкрито наукову новизну отриманих результатів, теоретичне та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правова характеристика адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів» складається з чотирьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1 «Поняття й сутність адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні»** на основі аналізу наукових поглядів вчених аргументовано, що вибори – це форма безпосереднього народного волевиявлення, за допомогою якої громадяни реалізують своє право брати участь у формуванні органів державної влади або органів місцевого самоврядування шляхом голосування за кандидатів чи виборчі списки, що проводиться відповідно до законодавчо встановлених процедур на засадах загального, рівного та прямого виборчого права під час таємного голосування. Своєю чергою підготовка та проведення виборів – це сукупність організаційних, управлінських, економічних, правових, технічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення належного функціонування виборчого процесу.

Акцентовано увагу на тому, що проведення та підготовка виборів є складним і багатоаспектним процесом, реалізація якого передбачає побудову ефективного адміністративно-правового механізму. Розкрито загальнотеоретичні підходи щодо характеристики терміна «адміністративно-правовий механізм», на основі чого зазначено, що в контексті представленої в роботі проблематики останнім слід розуміти систему адміністративно-правових засобів, форм і процедур, за допомогою яких органи державної влади, органи місцевого самоврядування, виборчі комісії та

інші суб'єкти публічної адміністрації забезпечують організацію, управління й контроль за підготовкою та проведенням виборів відповідно до вимог виборчого законодавства з метою реалізації громадянами конституційного виборчого права.

На підставі ґрунтовного аналізу норм чинного законодавства та поглядів учених виокремлено ключові чинники, які визначають сутність адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні.

У підрозділі 1.2 «*Мета, завдання і принципи підготовки та проведення виборів в Україні*» встановлено, що мета підготовки та проведення виборів має подвійний характер. Так, з одного боку, це – легітимізація публічної влади на основі суспільного схвалення її представників більшістю народу України, а з іншого – втілення інститутів демократичного суспільства, зокрема забезпечення реалізації виборчих прав громадян країни. Зауважено, що обидва аспекти мети є взаємодоповнюючими та не існують окремо одне від одного.

Відповідно до вказаної мети, констатовано, що завдання підготовки та проведення виборів в Україні доцільно поділити на такі групи: 1) легалізуючі (визначення думки більшості громадян щодо суб'єктів, здатних виконувати повноваження представницьких органів влади); 2) суспільно-стабілізуючі (надання можливості висловлення народом України свого ставлення до представників влади й уникнення потенційних конфліктів); 3) територіально-організаційні (охоплення участі у виборах якомога більшої кількості суб'єктів виборчих прав); 4) практично-правові (виявлення недоліків практичного застосування правових норм та окреслення шляхів їх подолання); 5) фінансово-оптимізуючі (оптимальне використання наявних фінансових, матеріальних і технічних засобів); 6) векторно-оцінюючі (визначення соціальних очікувань, тобто встановлення прагнень більшості населення України на основі їх обрання кандидатів з тією чи іншою програмою суспільного розвитку).

Зауважено, що основою досягнення мети й завдань підготовки та проведення виборів є принципи. Сформульовано висновок про те, що принципи підготовки та проведення виборів – це визначені Конституцією і законами України засадничі вимоги, вихідні ідеї щодо нормотворення та правозастосування у сфері виборчого процесу, дотримання яких дозволяє реалізувати безпосередню демократію як вияв волі народу – єдиного джерела влади в державі. Здійснено класифікацію відповідних принципів.

Аргументовано положення про те, що окреслені мета, завдання та принципи формують теоретичну й практичну основу функціонування всього виборчого процесу. Зокрема, мета задає головний вектор діяльності державних органів і суспільства, визначаючи, заради чого відбувається виборчий процес, як саме реалізується народовладдя та забезпечуються демократичні зміни у владі. Своєю чергою завдання конкретизують цю мету, спрямовуючи увагу на необхідність організації чесних, відкритих і конкурентних виборів, створення рівних умов для всіх учасників, гарантування дотримання виборчих прав громадян. Без чіткого усвідомлення цих завдань виборчий процес ризикує перетворитися на формальну процедуру, позбавлену реального демократичного змісту. Що ж стосується принципів, то вони є своєрідними орієнтирами, які забезпечують єдність, послідовність і справедливість виборчого процесу.

У підрозділі 1.3 «Нормативно-правові засади підготовки та проведення виборів і місце серед них адміністративного законодавства» зазначено, що належна організація виборчого процесу передбачає дотримання законності, створення рівних можливостей для всіх його учасників, а також забезпечує відкритість, прозорість і неупередженість дій виборчих органів. Лише за таких умов вибори можуть забезпечити справедливе волевиявлення громадян і легітимність сформованої влади. Досягти зазначеного вище без створення ефективної системи нормативно-правових засад для здійснення відповідної діяльності фактично неможливо.

З'ясовано, що нормативно-правові засади підготовки та проведення виборів визначені системою нормативно-правових актів різної юридичної сили. Їх основою слугують демократичні цінності здійснення народовладдя на основі вільного волевиявлення через побудовану на принципі відсутності дискримінації загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Констатовано, що нормативно-правові акти, які становлять систему відповідних засад, слід розглядати залежно від їх юридичної сили в такій послідовності: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти (ратифіковані Верховною Радою у встановленому порядку), закони та підзаконні нормативно-правові акти, чільне місце серед яких належить актам Центральної виборчої комісії.

Обґрунтовано твердження, згідно з яким у системі нормативно-правових засад підготовки та проведення виборів ключове місце належить нормам адміністративного права, адже саме вони визначають: організаційні аспекти вказаного процесу; повноваження органів управління в цій сфері, передусім Центральної виборчої комісії; умови й обмеження щодо участі у виборчому процесі, які мають імперативний характер; заходи з охорони та захисту виборчих прав громадян.

Наголошено на тому, що прийняття єдиного кодифікованого нормативного акта, який охоплюватиме як загальні положення, що стосуються виборчого процесу, так і специфіку підготовки та проведення виборів Президента, депутатів Верховної Ради та представницьких органів місцевого самоврядування є, беззаперечно, позитивним кроком, який вирішує багато питань. Водночас існує низка невирішених питань, які потребують подальшої роботи щодо вдосконалення виборчого законодавства. Причому запропоновано не допускати надмірну зарегульованість окремих питань передвиборчої агітації з метою недопущення цензури й адміністративного лобіювання певних політичних інтересів.

У підрозділі 1.4 «Особливості публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів як об'єкт адміністративно-правового дослідження» аргументовано, що ключовими рисами публічних правових відносин є: по-перше, особливий суб'єктний склад – обов'язкова наявність органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи їх посадових осіб, тобто сторони, яка виступає як уповноважений законодавством представник публічних інтересів (наприклад, держави чи територіальної громади); по-друге, метою цих відносин є забезпечення та захист прав, свобод і законних інтересів громадян чи приватних юридичних осіб; по-третє, наявність визначених меж і встановленого порядку реалізації повноважень владних суб'єктів, а також прав та обов'язків приватних осіб.

Загальним об'єктом публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів визнано нематеріальне благо щодо вияву свободи волі громадян шляхом активної чи пасивної участі в політичному житті країни. Додатковими об'єктами названо право на визнання учасника виборчого процесу, право на доступ до засобу здійснення волевиявлення, право на таємне голосування тощо. Наголошено, що конкретизація додаткових об'єктів здебільшого залежить від правового статусу учасників розглядуваних публічних правовідносин.

Визначено особливості публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів як об'єкта адміністративно-правового дослідження

Розділ 2 «Організація інституціональної та функціональної складових підготовки й проведення виборів в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Система територіальної організації виборів в Україні» встановлено, що підготовка та проведення виборів передбачає процес формування необхідних умов для врахування результатів реалізації виборчого права кожного громадянина країни. У цьому контексті територіальна організація виборів є прийнятним у більшості країн засобом забезпечення оптимальної доступності громадян до місця реалізації виборчого права. Вона слугує важливим інструментом планування та управління виборчим процесом, оскільки правильний поділ на округи дозволяє збалансувати навантаження на комісії та забезпечити належну організацію виборів у кожному регіоні.

Сформульовано висновок про те, що територіальна організація виборів в Україні є необхідною умовою забезпечення рівного доступу громадян до реалізації своїх виборчих прав. Крім того, вона дозволяє з'ясувати політичні вподобання населення з урахуванням відмінностей у складі осіб, що проживають у певному регіоні держави, за їх історичними, демографічними, національними й іншими відмінностями.

Сформульовано авторське визначення поняття «система територіальної організації виборів», до характерних особливостей якої віднесено: по-перше, слугує важливим і невід'ємним елементом виборчого права, встановлюючи просторові межі реалізації виборчих прав громадян, тобто вона визначає, де і як саме відбувається голосування та підрахунок голосів; по-друге, має переважно адміністративно-правовий характер, оскільки передбачає діяльність спеціально уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування, які відповідальні за формування виборчих округів і дільниць; по-третє, є динамічною складовою виборчого процесу, адже може змінюватися залежно від адміністративно-територіального устрою держави, кількості виборців або типу виборів (загальнодержавні, місцеві); по-четверте, з правової точки зору ця система забезпечує принцип рівності виборчого права, тобто передбачає створення виборчих округів з приблизно однаковою кількістю виборців, щоб кожен голос мав однакову вагу; по-п'яте, є гарантією прозорості та підзвітності виборчого процесу, адже чітко визначені територіальні межі полегшують контроль за діяльністю виборчих комісій, а також підрахунком голосів; по-шосте, відповідна система має єдиний визначений центр координації – Центральну виборчу комісію.

У підрозділі 2.2 «Особливості адміністративно-правового статусу Центральної виборчої комісії України» розкрито сутність понять «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус», на основі чого доведено, що

адміністративно-правовий статус Центральної виборчої комісії України – це встановлена нормами адміністративного права система юридичних ознак, що визначають її роль і місце в механізмі державного управління загалом, а також у межах підготовки та проведення прозорих, ефективних і незалежних виборів зокрема. Підкреслено, що розглядати специфіку такого статусу найбільш доцільно крізь призму його елементів, зокрема мету й завдання діяльності, повноваження, гарантії діяльності (незалежність, безперебійність роботи тощо).

Доведено, що мета діяльності Центральної виборчої комісії України полягає в забезпеченні реалізації та захисту виборчих прав громадян шляхом організації та проведення чесних, відкритих і демократичних виборів та референдумів, результати яких відображають реальне волевиявлення українського народу. Зазначено, що у Виборчому кодексі та Законі України «Про Центральну виборчу комісію» завдання Центральної виборчої комісії визначено досить поверхнево, у зв'язку з чим визначено їх узагальнений перелік: забезпечення однакового застосування виборчого законодавства на всій території України; організація заходів щодо підготовки та проведення виборів і всеукраїнських референдумів; здійснення контролю за дотриманням виборчих процедур і стандартів; реєстрація кандидатів, партій та офіційних спостерігачів; інформування громадськості про перебіг виборчого процесу та його результати; забезпечення рівних умов для всіх суб'єктів виборчого процесу; підвищення правової культури виборців і вдосконалення виборчої практики.

Аргументовано, що повноваження Центральної виборчої комісії України як елемент її адміністративно-правового статусу – це встановлені нормами адміністративного права юридично визначені права та обов'язки, у межах яких комісія має можливість і зобов'язана здійснювати управлінські, організаційні та контрольні дії, спрямовані на реалізацію покладених на неї завдань і досягнення мети діяльності у сфері виборчого процесу та референдумів. Інакше кажучи, повноваження виражають міру державно-владних можливостей Центральної виборчої комісії, що надає їй право приймати обов'язкові для виконання рішення, здійснювати контроль, координувати діяльність виборчих комісій нижчих рівнів і забезпечувати дотримання виборчого законодавства. Розкрито положення норм чинного законодавства, яке визначає повноваження Центральної виборчої комісії, на основі чого останні поділено на такі групи: 1) нормотворчі та правозастосовні; 2) консультативно-методичні; 3) контрольні; 4) інформаційні; 5) інноваційно-технологічні; 6) організаційні; 7) фінансово-економічні.

Окрему увагу приділено гарантіям діяльності Центральної виборчої комісії України. Аргументовано, що її незалежність є однією з ключових гарантій діяльності, оскільки саме вона забезпечує можливість об'єктивного, неупередженого та законного здійснення покладених на комісію повноважень. Сутність незалежності полягає у відокремленні Центральної виборчої комісії України від політичного впливу, тиску органів державної влади, політичних партій чи окремих посадових осіб, що дозволяє їй виконувати свої функції виключно на основі Конституції та законів України. Зазначено, що безперебійність є надзвичайно важливою гарантією діяльності Центральної виборчої комісії України, оскільки саме вона забезпечує стабільність, послідовність і своєчасність реалізації повноважень цього органу у сфері організації виборів та референдумів. Наголошено, що виборчий процес за

своєю природою є чітко регламентованим у часі, а будь-які затримки, перерви чи порушення в діяльності комісії можуть призвести до зриву виборчих процедур, втрати довіри громадян до результатів голосування та підриву легітимності демократичних інститутів. Безперервність роботи комісії гарантує, що всі етапи виборчого процесу – від підготовки до офіційного встановлення результатів – відбуваються у визначені законом строки та в умовах організаційної узгодженості.

Зазначено, що Центральна виборча комісія України посідає ключове місце в системі територіальної організації виборів, адже саме вона є головним органом, що забезпечує єдність і законність виборчого процесу на всій території держави.

У підрозділі 2.3 «*Організація діяльності виборчих комісій різних рівнів (окружних, територіальних, дільничних)*» обґрунтовано положення про те, що система територіальної організації виборів в Україні, окрім Центральної виборчої комісії, передбачає функціонування інших суб'єктів різних рівнів. Зокрема, ідеться про окружні, територіальні та дільничні виборчі комісії, які об'єднані спільною метою, що полягає в забезпеченні реалізації виборчих прав громадян, проведенні чесних, відкритих і демократичних виборів відповідно до Закону. У цьому контексті їхня діяльність є єдиною за спрямуванням і підпорядковується спільному результату – організації належного виборчого процесу та встановлення достовірних результатів волевиявлення народу. Водночас наголошено, що специфіка їх діяльності обумовлена: по-перше, порядком організації; по-друге, територіальними межами; по-третє, завданнями, які вони виконують.

Розкрито положення Виборчого кодексу України, які регулюють діяльність окружних виборчих комісій, на основі чого зазначено, що окружні виборчі комісії у виборах Президента України та народних депутатів мають схожу організаційну природу, однак їхні повноваження відрізняються залежно від рівня виборів і характеру виборчої системи. Під час президентських виборів окружна виборча комісія слугує проміжною ланкою між Центральною виборчою комісією та дільничними комісіями, забезпечуючи організацію голосування, контроль за дотриманням законності виборчого процесу, приймання протоколів дільничних комісій та встановлення підсумків голосування в межах округу. Вона не визначає результати виборів, а лише узагальнює дані та передає їх до Центральної виборчої комісії, яка встановлює остаточні результати голосування по всій державі. На парламентських виборах окружна виборча комісія виконує ширший обсяг повноважень, оскільки виборчий процес тут поєднує пропорційну систему із закритими партійними списками та мажоритарну складову в одномандатних округах (тією мірою, як це передбачено законодавством на конкретний момент). Сформовано авторське бачення щодо особливостей організації діяльності окружних виборчих комісій.

Акцентовано увагу на тому, що діяльність територіальних виборчих комісій має багато спільного з окружними, адже обидва типи органів є складовими виборчої системи й виконують організаційно-координаційні функції, проте між ними є кілька принципових відмінностей. Так, окружні комісії переважно функціонують під час загальнодержавних виборів, таких як президентські чи парламентські, натомість територіальні комісії діють на рівні місцевих виборів, тобто формують, контролюють і координують виборчий процес у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Вони мають більш сталий характер організації, оскільки

можуть утворюватися не лише на період виборів, а й виконувати окремі повноваження між виборчими кампаніями, наприклад, щодо обліку виборців або уточнення даних про дільниці. Територіальні комісії також мають ширші повноваження в частині реєстрації місцевих кандидатів, партійних списків і депутатів місцевих рад, а також у встановленні результатів виборів саме в межах своєї території, що робить їх більш самостійними в ухваленні рішень. Отже, попри спільні організаційні принципи, територіальні виборчі комісії відрізняються масштабом компетенції, рівнем автономії та сферою застосування своїх повноважень.

Доведено, що дільничні виборчі комісії відрізняються від окружних і територіальних передусім рівнем, масштабом і змістом своїх повноважень у виборчому процесі. Вони є найнижчою ланкою системи виборчих органів і безпосередньо організовують голосування на виборчих дільницях, тоді як окружні й територіальні комісії виконують координаційні, контрольні та узагальнюючі функції на вищих рівнях. Якщо територіальні комісії забезпечують проведення місцевих виборів у межах адміністративно-територіальних одиниць, а окружні – організовують і контролюють процес під час загальнодержавних виборів у межах виборчих округів, то дільничні комісії безпосередньо працюють з виборцями. Вони відповідають за підготовку приміщення для голосування, перевірку списків виборців, видачу бюлетенів, проведення голосування, підрахунок голосів і складання протоколів про підсумки голосування на своїй дільниці. Таким чином, головна відмінність полягає в тому, що дільнична виборча комісія забезпечує практичне виконання виборчих процедур безпосередньо на місці, тоді як окружні й територіальні комісії здійснюють організаційне керівництво, контроль та узагальнення результатів на вищих рівнях виборчої системи. Визначено особливості організації діяльності дільничних виборчих комісій.

Розділ 3 «Тенденції вдосконалення адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Правові гарантії діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні» запропоновано авторське визначення поняття правових гарантій діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні, ключовими особливостями якого визнано такі: по-перше, мають комплексний характер, адже закріплені в нормах Конституції України, а також адміністративного, кримінального права тощо; по-друге, мають стабільний характер, а отже, забезпечують сталість і передбачуваність виборчого процесу та суспільних відносин у цій сфері; по-третє, їх дотримання є обов'язковим для всіх учасників правовідносин, а відхилення тягне за собою настання юридичної відповідальності; по-четверте, мають захисний характер, оскільки спрямовані на запобігання порушенню прав учасників виборів і втручання в їхню діяльність; по-п'яте, мають чітко визначений процесуальний характер; по-шосте, узгоджуються з принципами, закріпленими в міжнародних актах щодо демократичних виборів; по-сьоме, забезпечують рівні правові умови для всіх учасників виборчого процесу.

Систематизовано гарантії діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні, а саме: 1) конституційно-правові (закріплюють правові засади функціонування кожного учасника виборчого процесу та визначають механізми їхньої взаємодії); 2) нормативно-правові (законодавчі) (становлять систему норм,

закріплених у виборчому та суміжному законодавстві, які конкретизують порядок реалізації конституційних принципів виборчого процесу); 3) політичні (їх зміст полягає у створенні політичного підґрунтя для вільної діяльності політичних партій, кандидатів, виборчих комісій, громадських спостерігачів і засобів масової інформації, що беруть участь у виборах. До таких гарантій належить передусім визнання й забезпечення політичного багатоманіття та багатопартійності, що дає змогу різним політичним силам брати участь у виборах на рівних умовах); 4) організаційно-управлінські (відображають практичний бік забезпечення виборчого процесу, адже саме через ефективну систему організації та управління відбувається реалізація законодавчих норм і конституційних принципів. Їхня роль полягає у створенні злагодженого механізму взаємодії та координації дій між усіма учасниками виборчого процесу: від Центральної виборчої комісії до місцевих органів влади, виборчих дільниць, політичних партій і спостерігачів); 5) процесуальні (є важливою складовою правового механізму забезпечення законності, прозорості та впорядкованості виборчого процесу, адже вони визначають чітку послідовність дій усіх учасників виборів, встановлюють строки, процедури та форми здійснення кожного етапу виборчої діяльності, що унеможлиблює свавільне тлумачення чи порушення встановленого порядку; б) юридична відповідальність (виконує функцію правового захисту виборчого процесу, вона полягає у встановленні державою обов'язку кожного учасника виборів дотримуватися норм виборчого законодавства та нести передбачені законом наслідки в разі їх порушення. Завдяки цьому юридична відповідальність є не лише засобом покарання, а й ефективним механізмом профілактики зловживань, правопорушень і недобросовісної поведінки під час виборів).

Сформульовано висновок про те, що визначення та закріплення на законодавчому рівні правових гарантій діяльності суб'єктів підготовки й проведення виборів в Україні має важливе теоретичне та практичне значення. Так, теоретичне осмислення гарантій дозволяє сформувати цілісне розуміння сутності правовідносин у цій сфері, визначити межі компетенції виборчих органів та учасників виборів, а також виявити потенційні прогалини в правовому регулюванні. Натомість законодавче закріплення цих гарантій слугує практичним механізмом реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами, а також створює умови для однакового застосування норм, підвищує рівень відповідальності посадових осіб і сприяє формуванню довіри суспільства до результатів виборів.

У підрозділі 3.2 «Напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму підготовки та проведення виборів в Україні» розглянуто міжнародні стандарти виборчого процесу, на основі зазначено, що з прийняттям Виборчого кодексу Україна фактично впровадила значну частину базових міжнародних стандартів. Зокрема, було забезпечено конкурентність виборчого процесу, гарантовано загальне виборче право, створено умови для участі нових політичних сил, запроваджено гендерні квоти у виборчих списках, а також спрощено процедуру зміни виборчої адреси для внутрішньо переміщених осіб і громадян, які часто змінюють місце проживання. Водночас, попри цей крок, залишається низка суттєвих проблем, які перешкоджають повній відповідності українських виборів міжнародним стандартам. До них належать нестабільність

виборчого законодавства, недостатня передбачуваність виборчих правил, неефективність і залежність механізмів розгляду виборчих спорів, а також недосконалий контроль за фінансуванням політичних компаній. Крім того, нерівномірне медійне висвітлення виборів, недоліки в організації виборчих округів, що впливають на рівність виборчого права, та обмежена фізична доступність виборчих дільниць для людей з інвалідністю залишаються проблемними напрямками. Закриття цих прогалів і повернення до регулярного виборчого циклу після скасування воєнного стану є ключем до повної відповідності Українського виборчого процесу міжнародним стандартам, викладеним у Кодексі належної практики та рекомендаціях Бюро з демократичних інститутів і прав людини.

Запропоновано способи розв'язання таких ключових проблем, які пов'язані з підготовкою та проведенням виборів в Україні: 1) нестабільність виборчого законодавства, адже, попри відносну новизну, до Виборчого кодексу України було внесено низку змін і доповнень; 2) складність і заплутаність виборчої системи для пересічних громадян, а також безпосередньо суб'єктів виборчого процесу; 3) надмірна залежність кандидатів від партійного керівництва; 4) фактична відсутність рівних умов для кандидатів і партій; 5) низький рівень контролю за виборчими комісіями; 6) неефективні механізми вирішення виборчих спорів; 7) недостатня цифровізація виборчого процесу.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає в тому, щоб з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні, на основі чого надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного механізму й норм чинного законодавства в цій сфері. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових висновків, основні з них такі:

1. Доведено, що адміністративно-правовий механізм підготовки та проведення виборів в Україні – це система адміністративно-правових засобів, форм і процедур, за допомогою яких органи державної влади, органи місцевого самоврядування, виборчі комісії та інші суб'єкти публічної адміністрації забезпечують організацію, управління та контроль за підготовкою і проведенням виборів відповідно до вимог виборчого законодавства з метою реалізації громадянами свого конституційного виборчого права.

Констатовано, що адміністративно-правовий механізм підготовки та проведення виборів є основою виборчого процесу, а його сутність полягає в тому, що він: по-перше, регулюється переважно нормами адміністративного права, які визначають порядок, форми й методи організації виборчого процесу; по-друге, охоплює систему спеціально уповноважених суб'єктів, зокрема виборчих комісій різних рівнів, органів державної влади, місцевого самоврядування, а також інших учасників, що реалізують діяльність у цьому напрямі; по-третє, є важливою гарантією реалізації суб'єктивних виборчих прав громадян України, забезпечуючи рівність, відкритість і прозорість виборчого процесу; по-четверте, передбачає ефективне залучення кадрових, фінансово-економічних, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів; по-п'яте, має комплексний, багатоелементний характер,

який охоплює послідовну сукупність нормативно закріплених дій, що логічно взаємопов'язані між собою; по-шосте, покликаний забезпечити реалізацію основоположних принципів демократії, верховенства права та інших загальнолюдських і європейських цінностей, що формують нормативно-ціннісну основу європейської інтеграції України.

2. Обґрунтовано, що мета підготовки та проведення виборів має подвійний характер. Так, з одного боку, це – легітимізація публічної влади на основі суспільного схвалення її представників більшістю народу України, а з іншого – втілення інститутів демократичного суспільства, зокрема забезпечення реалізації виборчих прав громадян країни. Зауважено, що обидва аспекти мети є взаємодоповнюючими та не існують окремо одне від одного. Сформульовано висновок про те, що завдання підготовки та проведення виборів в Україні доцільно поділити на такі групи: 1) легалізуючі (визначення думки більшості громадян щодо суб'єктів, здатних виконувати повноваження представницьких органів влади); 2) суспільно-стабілізуючі (надання можливості висловлення народом України свого ставлення до представників влади й уникнення потенційних конфліктів); 3) територіально-організаційні (охоплення участі у виборах якомога більшої кількості суб'єктів виборчих прав); 4) практично-правові (виявлення недоліків практичного застосування правових норм та окреслення шляхів їх подолання); 5) фінансово-оптимізуючі (оптимальне використання наявних фінансових, матеріальних і технічних засобів); 6) векторно-оцінюючі (визначення соціальних очікувань, тобто встановлення прагнень більшості населення України на основі їх обрання кандидатів з тією чи іншою програмою суспільного розвитку).

Аргументовано, що принципи підготовки та проведення виборів в Україні – це визначені Конституцією і законами України засадничі вимоги, вихідні ідеї щодо нормотворення та правозастосування у сфері виборчого процесу, дотримання яких дозволяє реалізувати безпосередню демократію як вияв волі народу – єдиного джерела влади в державі. Відповідні принципи поділено на: 1) конституційні: а) загальні (верховенства права, законності, відповідальності держави перед людиною, рівності всіх перед законом, недискримінації); б) спеціально-виборчі (загальне, рівне і пряме виборче право, таємне голосування, вільне волевиявлення, періодичність та обов'язковість виборів); 2) галузеві, які розкривають сутність конституційних принципів залежно від етапу виборчого процесу: підготовки виборів (принципи участі громадян у виборчих комісіях, агітації, висуванні кандидатів тощо), їх проведення (особистого голосування, принцип добровільності тощо).

3. З'ясовано, що нормативно-правові засади підготовки та проведення виборів визначені системою нормативно-правових актів різної юридичної сили. Їх основою слугують демократичні цінності здійснення народовладдя на основі вільного волевиявлення через побудовану на принципі відсутності дискримінації загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування. За юридичною силою відповідні нормативно-правові акти схарактеризовано в такій послідовності: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти (ратифіковані Верховною Радою у встановленому порядку), закони та підзаконні нормативно-правові акти, чільне місце серед яких займають акти Центральної виборчої комісії. За специфікацією норм акти, які визначають засади підготовки та проведення

виборів, виокремлено: 1) спеціально-виборчі, основним змістом яких є врегулювання тих питань, що безпосередньо пов'язані з виборчим процесом (Виборчий кодекс, Закони України «Про Центральну виборчу комісію» та «Про Державний реєстр виборців»); 2) допоміжні, у яких норми, пов'язані з розглядуваною сферою, не є основними (Кодекс України про адміністративні правопорушення; закони України «Про місцеве самоврядування», «Про політичні партії в Україні», «Про звернення громадян»). Зауважено, що в системі відповідних засад ключове місце належить нормам адміністративного права, адже саме вони визначають: організаційні аспекти цього процесу; повноваження органів управління в цій сфері, передусім Центральної виборчої комісії; умови й обмеження щодо участі у виборчому процесі, які мають імперативний характер; заходи з охорони та захисту виборчих прав громадян.

4. Констатовано, що публічно-правові відносини щодо підготовки та проведення виборів становлять адміністративно регульовану процесуальну взаємодію між визначеними суб'єктами владних повноважень і громадянами України, спрямовану на формування представницьких органів влади, згідно з нормами Конституції та актами законодавства України. Вони характеризуються такими особливостями: по-перше, значущістю (забезпечення стабільного функціонування держави, її демократичного розвитку, здатністю до розв'язування соціально-політичної кризи тощо); по-друге, адміністративно-правовим регламентуванням цих відносин (адже йдеться про обов'язковий елемент імперативного впливу на поведінку учасників правовідносин, зокрема примусу, спрямованого на забезпечення виконання законодавчо встановлених зобов'язань та обов'язкового відновлення порушених прав); по-третє, специфічним складом суб'єктів таких відносин, наявністю адміністративних (адміністративно-правовий статус яких спрямований на забезпечення можливості реалізації суб'єктивних виборчих прав) та політичних (діючих з метою реалізації політичних вподобань). Причому виборці мають право обирати свій адміністративно-правовий статус у цих відносинах: реалізувати пасивне чи/та активне виборче право, брати участь в якості члена виборчої комісії тощо; по-четверте, об'єкт правовідносин – виборчі права кожного громадянина України, – як спосіб формування та легітимізації представницької публічної влади; по-п'яте, вони знаходять свій змістовний прояв у встановлених законодавством процедурах, як певних адміністративно регламентованих послідовностях дій, які мають призвести до визначених результатів.

5. Доведено, що система територіальної організації виборів – це нормативно регульований засіб реалізації виборчих прав громадян, що складається з визначених законодавством ієрархічно взаємопов'язаних виборчих округів і виборчих дільниць, створених з метою підготовки та проведення виборів, включаючи безпосередньо голосування, а також підрахунок його результатів. Вона ґрунтується на поєднанні необхідності рівного представництва громадян у виборчих органах, врахуванні адміністративно-територіального поділу країни, а також потреб тих громадян, які внаслідок певних обставин не можуть реалізувати своє право у звичайних виборчих дільницях. Відмінності в територіальній організації виборів обумовлені різницею в масштабах представництва інтересів громадян (загальнодержавні під час виборів

Президента чи Верховної Ради, чи місцеві – під час обрання органів місцевого самоврядування).

6. Встановлено, що Центральна виборча комісія України посідає чільне місце в системі територіальної організації виборів, адже саме вона є головним органом, що забезпечує єдність і законність виборчого процесу на всій території держави. Наголошено, що Центральна виборча комісія слугує найвищою ланкою в структурі виборчих комісій, координуючи та контролюючи діяльність усіх нижчих виборчих органів – окружних, територіальних та дільничних комісій, вона визначає порядок організації виборів, забезпечує реалізацію виборчих прав громадян, слідкує за дотриманням законодавства та є гарантом чесності й прозорості процесу волевиявлення. Крім того, її роль полягає не лише в адміністративному управлінні виборами, а й у формуванні довіри до результатів голосування, оскільки саме Центральна виборча комісія встановлює підсумки виборів, реєструє кандидатів, контролює фінансову звітність виборчих фондів і розглядає скарги на порушення виборчих норм, а отже, завдяки її діяльності виборчий процес в Україні має чітку ієрархічну структуру, що дозволяє забезпечити його цілісність, стабільність і відповідність демократичним стандартам.

7. Обґрунтовано, що організація діяльності окружних виборчих комісій має низку особливостей, які визначають їхню роль у виборчому процесі, зокрема: по-перше, вона є колегіальним органом, який утворюється Центральною виборчою комісією на період виборчої кампанії, і до її складу входять представники різних політичних партій або кандидатів, що забезпечує політичний баланс і прозорість роботи; по-друге, її діяльність базується на принципах законності, відкритості та рівності всіх учасників виборчого процесу, а кожне рішення ухвалюється колегіально більшістю голосів; по-третє, має чітко визначену структуру внутрішньої організації; по-четверте, тимчасовий характер діяльності комісії, адже вона функціонує лише протягом виборчого періоду, після чого припиняє свої повноваження; по-п'яте, окружна виборча комісія здійснює тісну взаємодію з дільничними комісіями, органами влади, засобами масової інформації та спостерігачами, забезпечуючи організаційне і матеріально-технічне супроводження виборів у межах округу; по-шосте, її робота має регламентований характер, тобто кожен етап діяльності відбувається в чітко визначені законом строки та за встановленими процедурами. Зауважено, що діяльність територіальних виборчих комісій має багато спільного з окружними, адже обидва типи органів є складовими виборчої системи й виконують організаційно-координаційні функції, проте між ними є кілька принципових відмінностей, а саме: а) окружні комісії переважно функціонують під час загальнодержавних виборів, таких як президентські чи парламентські, а територіальні комісії діють на рівні місцевих виборів, тобто формують, контролюють і координують виборчий процес у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці; б) вони мають більш сталий характер організації, оскільки можуть утворюватися не лише на період виборів, а й виконувати окремі повноваження між виборчими кампаніями, наприклад, щодо обліку виборців або уточнення даних про дільниці.

Сформульовано висновок про те, що діяльність дільничних виборчих комісій характеризується такими особливостями, що визначають їхню ключову роль у виборчому процесі: по-перше, є безпосередньою ланкою, через яку здійснюється

голосування виборців, тобто саме вони забезпечують практичну реалізацію виборчих прав громадян на місцях; по-друге, її діяльність має переважно організаційно-технічний характер, адже комісія готує виборчу дільницю, контролює наявність виборчих списків, приймає бюлетені, організовує голосування та підрахунок голосів; по-третє, дільнична комісія не встановлює результати виборів у масштабах округу чи території, а лише фіксує підсумки голосування на конкретній дільниці й передає протоколи до вищої виборчої комісії; по-четверте, її робота потребує чіткої координації дій, оскільки будь-яке порушення процедури – від видачі бюлетенів до заповнення протоколів – може стати підставою для оскарження результатів голосування.

8. З'ясовано, що правові гарантії діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні – це системна сукупність встановлених Конституцією, законами й підзаконними нормативно-правовими актами правових норм, механізмів, заходів і процедур, спрямованих на забезпечення законності, незалежності, рівності, відкритості й ефективності діяльності всіх учасників виборчого процесу. Вказані гарантії запропоновано поділити на: конституційно-правові; нормативно-правові; політичні; організаційні; процесуальні; інформаційні; гарантії невідворотності юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства. Зауважено, що визначення та закріплення на законодавчому рівні правових гарантій діяльності суб'єктів підготовки і проведення виборів в Україні має важливе теоретичне та практичне значення. Так, теоретичне осмислення гарантій дозволяє сформулювати цілісне розуміння сутності правовідносин у цій сфері, визначити межі компетенції виборчих органів і учасників виборів, а також виявити потенційні прогалини в правовому регулюванні. Своєю чергою законодавче закріплення цих гарантій є практичним механізмом реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами, а також створює умови для однакового застосування норм, підвищує рівень відповідальності посадових осіб і сприяє формуванню довіри суспільства до результатів виборів.

9. Ключовими напрямками вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму підготовки та проведення виборів в Україні визнано такі: по-перше, на нормативно-правовому рівні слід закріпити положення про незмінюваність виборчого законодавства щонайменше як за два роки до виборів; по-друге, необхідно переглянути механізми голосування, зокрема зробити бюлетені більш зрозумілими, а також проводити широкі інформаційно-освітні кампанії, які пояснюватимуть виборцям принципи виборчої системи; по-третє, варто якісно вдосконалити систему відкритих списків, щоб виборці реально впливали на черговість кандидатів, а також стимулювати внутрішньопартійну демократію; по-четверте, слід посилити контроль за фінансуванням виборчих компаній, забезпечити рівний доступ до медіа та запровадити публічну звітність про виборчі витрати; по-п'яте, необхідно підвищити рівень відповідальності суб'єктів, що відповідають за проведення виборів; по-шосте, нагальною є потреба в розвитку електронних реєстрів виборців, запровадженні цифрових технологій для підрахунку голосів і поступовому впровадженні елементів електронного голосування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Рибачок С. Л. До характеристики принципів підготовки та проведення виборів в Україні. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 190–194.
2. Рибачок С. Л. До характеристики змісту підготовки та проведення виборів в Україні. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7. С. 387–391.
3. Рибачок С. Л. До характеристики системи нормативно-правових засад підготовки та проведення виборів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 567–569.
4. Рибачок С. Л. Особливості публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів як об'єкт адміністративно-правового дослідження. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 301–305.
5. Рибачок С. Л. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 4. С. 133–137.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Рибачок С. Л. Поняття публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 листоп. 2021 р.)*. Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 94–96.
7. Рибачок С. Л. Поняття система територіальної організації виборів в Україні. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.)*. Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 73–77.
8. Рибачок С. Л. Місце Центральної виборчої комісії України в системі територіальної організації виборів в Україні. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 04–05 черв. 2024 р.)*. Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 98–100.

АНОТАЦІЯ

Рибачок С. Л. Адміністративно-правовий механізм підготовки та проведення виборів в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2026.

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає в тому, щоб з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні, на основі чого надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного механізму.

Визначено поняття й сутність адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні. Схарактеризовано нормативно-правові засади

підготовки та проведення виборів, встановлено місце серед них адміністративного законодавства. Окреслено особливості публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів як об'єкт адміністративно-правового дослідження. Розкрито систему територіальної організації виборів в Україні. Висвітлено специфіку адміністративно-правового статусу Центральної виборчої комісії України. З'ясовано особливості організації діяльності виборчих комісій різних рівнів (окружних, територіальних, дільничних). Розглянуто правові гарантії діяльності суб'єктів підготовки та проведення виборів в Україні. Опрацьовано напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму підготовки та проведення виборів в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, виборча комісія, вибори, нормативно-правові засади, виборче право, адміністративно-правовий статус, виборець, адміністративне законодавство, Центральна виборча комісія України, правові гарантії, адміністративно-правове регулювання, виборча практика.

SUMMARY

Rybachok S. L. Administrative and legal mechanism of preparation and holding of elections in Ukraine. – *Qualification scientific work in the form of a manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of Law in the specialty 12.00.07 "Administrative law and process; financial law; information law". – Scientific Research Institute of Public Law, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University. Kropyvnytskyi, 2026.

The dissertation provides a theoretical generalization and a new solution to the scientific task, which is to clarify the essence and reveal the features of the administrative and legal mechanism of preparation and holding of elections in Ukraine, on the basis of which to provide scientifically substantiated proposals and recommendations aimed at improving the relevant mechanism.

The concept and essence of the administrative and legal mechanism of preparation and holding of elections in Ukraine are defined. The purpose, objectives and principles of preparation and holding of elections in Ukraine are clarified. The normative and legal principles of the preparation and conduct of elections are characterized and the place of administrative legislation among them is established. The features of public and legal relations regarding the preparation and conduct of elections as an object of administrative and legal research are outlined. The system of territorial organization of elections in Ukraine is revealed. The features of the administrative and legal status of the Central Election Commission of Ukraine are established. The features of the organization of the activities of election commissions of different levels (district, territorial, precinct) are clarified. The legal guarantees of the activities of the subjects of the preparation and conduct of elections in Ukraine are revealed. The directions of improving the administrative and legal regulation of the mechanism of preparation and conduct of elections in Ukraine are worked out.

Keywords: administrative and legal mechanism, election commission, elections, regulatory framework, electoral law, administrative and legal status, voter, administrative legislation, Central Election Commission of Ukraine, legal guarantees, administrative and legal regulation, electoral practice.

**СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ДО ДЕРЖАВНОГО
РЕЄСТРУ ВИДАВЦІВ, ВИГОТІВНИКІВ І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.**

Підп. до друку 24.11.2025 р. Формат 60×90/16. Папір офсетн.
Друк різнограф. Ум. др. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 10105.

---

*РЕДАКЦІЙНО–ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кропивницький, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 24–59–84.
Факс.: (0522) 24–85–44.
E-Mail: mails@cuspu.edu.ua*

